

# ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА



**Євген Борисов,**

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри військової підготовки

Одеського національного екологічного університету

**ORCID: 0000-0002-2138-4862**

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-24>

УДК 344.362

## ***Правове регулювання діяльності військово-морських сил у Нові Часи: досвід Сполучених Штатів***

Дослідження сталого та системного розвитку правового регулювання військово-морських сил є практично нездійсненним без огляду відповідного досвіду попередніх історичних умов. Нинішні збройні конфлікти на морі, зокрема морська складова масштабної російської агресії проти України, переконливо доводять потребу постійного розвитку організаційного забезпечення військово-морських сил, зокрема із урахуванням різноманіття історичних доробок.

Специфіка застосування військово-морського флоту є механізмом, що завжди відображає низку факторів, зокрема організаційних, а тому їх історичні форми мають виключне значення. Крім того саме у досліджуваний період укріпилися морські традиції провідних морських держав, які є партнерами України, зокрема Сполучених Штатів (далі – США),

які безумовно мають досліджуватися вітчизняними науковцями.

Вітчизняна історіографія організаційного та правового забезпечення військово-морських сил періоду Нового Часу залишається дуже обмеженою. При цьому спеціальні, монографічні дослідження відсутні не тільки в сучасній Україні; наявні, застарілі та тенденційні роботи стосуються насамперед розвитку імперського флоту держави-агресора.

Водночас серед американських та європейських дослідників вказані питання відображені насамперед у роботах вузькопрофільних істориків, які при цьому часто досліджують морську діяльність держав того часу в цілому, без виокремлення її військової складової. У цьому форматі варто вказати на дослідження Джона Бьорна [1], Маркуса Едера [2], Ендрю Ламберта [3] та Кевіна Мортонна [4], а

також роботи американських істориків морського статутного права, таких як Джей Сігель [5] та Джеймс Валлі [6].

*Метою статті* є визначення механізмів, джерел, передумов та наслідків розвитку військово-морського статутного права у Нові Часи на прикладі США. Для реалізації зазначеної мети необхідно вирішити завдання аналізу першоджерел у їх хронологічному розвитку та визначитися з місцем відповідних механізмів правового регулювання у глобальній еволюції морського статутного права.

*Виклад основного матеріалу.* Як пише Джеймс Валлі, перший флот США XVIII ст., так званий «старий флот» (англ. “Old navy”) «був, як і більшість військових організацій того часу, авторитарною системою, заснованою на принципі домінування та панування», та «характеризувався організаційною жорсткістю та шукав вирішення дисциплінарних проблем шляхом механічного застосування традиційних практик і рутинної політики» [6, р. 41; 7, р. 83].

Вказаний автор додає, що «старий флот» перших років існування США «був примітний своєю сильною опорою на церемоніалізм, традиційні жести та офіційні обряди, які були вбудовані в його структуру через пошану до традицій і ностальгію», а його «офіцери були сприйнятливі до перебільшеного почуття професіоналізму, де турбота про форми та символи статусу переважала над практичними результатами та функціональними показниками» [6, р. 41].

Статутна регламентація флоту США почалася із схвалення у 1775 р. Правил регулювання військово-морського флоту Сполучених колоній. Як вказав адмірал Джозеф Штраусс, Правила є не лише першим друкованим документом, що стосується військово-морського флоту США, але й формує основу, за якою служба безперервно керується з 1775 року, а також

має першочергове значення в історії американського флоту. Дж. Штраусс додає, що особливо цікаво, що незважаючи на швидкість, з якою були складені Правила, сенс, а часто й «точні словосполучення» усіх статей, крім тих, що стосуються рибальства, все ще є «живою частиною Статуту Військово-морських сил Сполучених Штатів» [8].

Як вказують експерти на початку осені 1775 року Континентальний конгрес почав приділяти серйозну увагу військово-морським справам і після тижнів дебатів, а часом і гострих суперечок, він вирішив, що для успішного ведення війни проти Великобританії абсолютно необхідні збройні сили на плаву. 13 жовтня 1775 р. військово-морський комітет отримав дозвіл озброїти два торгові судна, а вже 23 листопада він представив Конгресу «набір правил для уряду американського флоту» [8].

Ці правила, за словами Джона Адамса, значною мірою були «його власною робота», але вони багато у чому були засновані на британському Акті 1749 р. та Положеннях та інструкціях, що стосуються служби Його Величності на морі 1772 р. [9]. Джозеф Штраусс додає, що «цілі статті з них були взяті дослівно; інші були наведені лише в тій мірі, якої вимагала американська політична філософія; кілька, але дуже мало, були оригінальними». Цікаво, що правки вносилися до тексту Правил аж до поширення їх серед офіцерів флоту у грудні 1775 р., зокрема щодо створення Континентального адміралтейського суду та посилення протидії заколоту й покарання за нього [8].

Дійсно, аналіз оприлюдненого Фондом військово-морської історії тексту Правил свідчить про істотні запозичення у цьому документі норм Акту 1749 р. Водночас Правила містять більшу деталізацію умов проходження служби, деліків та покарань,

встановлюючи їх визначені форми. Правила відкривалися у ст. 1 з вимоги до капітанів всіх кораблів і суден, «демонструвати своїм офіцерам і солдатам гарний приклад честі та чесноти, а також бути дуже пильними, перевіряючи поведінку всіх, таких як згідно з ними, а також нехтувати та придушувати всі розпусні, аморальні та безладні практики; а також такі, що суперечать правилам дисципліни та послууху, а також виправляти тих, хто винен у цьому» [10].

Примітно, що встановлюючи, як і статuti Великобританії обов'язок проводити богослужіння «двічі на день на борту» та проповідь по неділях, Правила містять застереження, що це відбувається, «якщо погана погода чи інші надзвичайні випадки не перешкоджають цьому». При цьому Правила делегують окремі покарання до повноважень капітана; прикладом за богохульство він мав право зобов'язувати матросів «носити дерев'яний нашійник або інший ганебний знак розрізнення протягом тривалого періоду», та стягувати за таку провину один шилінг з офіцерів та шість пенсів з унтер-офіцерів. Капітан мав право наказати закувати у кайдани винних у п'яцтві матросів до їх протверезіння, та водночас карати за це офіцерів стягненням жалування за два дні [10].

Водночас Правила у ст. 4 та 5 містили обмеження адміністративної влади капітана під час покарань; зокрема він не міг карати матросів більш жорстоко ніж «дванадцять ударів батоном по голій спині дев'ятихвостим котом», а якщо «провина заслуговує більшого покарання», капітан мав «звернутися до головнокомандувача флоту з проханням віддати матроса військовому суду», а до вироку він мав право посадити порушника під варту. Під час будь-яких порушень офіцерів капітан не мав права на призначення їм тілесних покарань, він міг лише тимчасово відсторонити або

ув'язнити офіцера до вироку військового суду, про формування якого капітан мав просити головнокомандувача. За ст. 6 Правил офіцер, який командував за тимчасової відсутності капітана, крім випадку відпустки останнього міг лише посадити порушника під арешт із наступною доповіддю капітану.

Правила у ст. 7 вимагали на вивішування військових статутів США на кораблі у вільному доступі та раз на місяць зачитувати їх екіпажу, крім того вони регламентували питання обліку екіпажу у ст. 8-11. За цими нормами під час прийняття моряка на службу капітан мав забезпечити негайне занесення його до судових книг та перед відплиттям він мав надавати особі, уповноваженій Конгресом, повний список офіцерів та рядових матросів, та надалі вірно обліковувати їх смерті та дезертирства; після повернення з рейсу уточнений список також мав надаватися уповноваженій особі [10].

Також капітан мав вести облік речей, наданих членам екіпажу, із тим щоб забезпечувати вирахування їх вартості з жалування, та вірно визначати статус молодших офіцерів (англ. "inferior officers"), до яких не відносили комісарів та технічних спеціалістів (офіцерів) (англ. "warrant officer") серед яких на судні могли бути «помічники боцмана, помічники хірургів, кухарі, зброярі, ковалі зброї, майстри зброї та парусні майстри» (англ. "second master, surgeons mates, cook, armourer, gun-smith, master at arms and the sail-maker"). На капітана покладался обов'язок не вносити осіб, які прибувають на судно у статусі матросів або молодших офіцерів, у судові книги у статус нижчому ніж вони попередньо проходили службу.

Також на капітана у ст. 13–15 Правил покладалися функції забезпечувати можливість виплат жалування або призових грошів офіцерів та рядових їх утриманням на березі, водночас перешкоджати морякам передавати

гроші жалування не добросовісним особам та за умов загибелі члена екіпажа забезпечити виплат його жалування спадкоємцям, крім того спадкоємцям мав передаватися одяг загиблого члена екіпажу [10].

Також Правила у ст. 16 приписували мати на кораблі для хворих або поранених «зручне місце, яке можна прибрати разом із гамаками та постільною білизною», за умов відповідної вимоги судового лікаря, та призначати уповноважених членів екіпажу, щоб їх обслуговувати та підтримувати у чистоті. Цікаво, що Правила у ст. 17 приписували, за умов практичної можливості, кораблям військового флоту США здійснювати риболовство, із тим щоб роздавати улов пораненим, хворим, одужуючим, а надлишок решті екіпажу по черзі та безкоштовно.

Загалом Правила приділяли значну увагу питанням провіанту та харчування екіпажів кораблів; зокрема у ст. 18 заборонялося скорочувати раціон без ситуації крайньої необхідності на суднах, що ведуть одиночне плавання. У статтях 19–22 Правила визначали специфіку забезпечення екіпажу видами м'яса та збіжжя, та при цьому вимагали забезпечувати судно, яке зайшло в порт через нестачу провіанту, усім необхідним на підставі наказу військово-морського командування або ж наказу капітана [10].

У питаннях збереження захоплених документів та майна, підготовки до бою та протидії дезертирству й заколотам Правила 1775 р. в цілому нагадують Акт 1749 р. Подібність простежується й щодо норм з питань вбивств, крадіжок, бійок, побоїв, сну на вахті, подання скарг, пошуку та затримання винних осіб тощо. Правила також описують діяльність військово-польових судів (англ. "court martial"), які мали складатися щонайменше з трьох капітанів і трьох лейтенантів флоту, разом з трьома капітанами та трьома лейтенантами морської піхоти, за умов якщо

буде можливість залучити таку кількість морських піхотинців, та старіший за віком капітан мав головувати у суді.

Також Правила 1775 р. містили тексти присяги для суддів та свідків військово-польового суду, та порядок приведення до таких присяг. Як й Акт 1749 р. Правила передбачали потребу затвердження смертного вироку вищестоящим командуванням, але на відміну від британських статутів уточнювали, що до вироку на затвердження мали додаватися «короткий виклад доказів і провадження щодо них», а також що головнокомандуючий флотом може не тільки затвердити або не затвердити вирок, але й повноваження помилувати та послабити його.

Надалі Правила 1775 р. були замінені Актом управління військово-морським флотом США (англ. "Act for the Government of the Navy of the United States"), схваленим Конгресом 2 березня 1799 р., який отримав на флоті жаргонну назву «Скелі та мілини» (англ. "Rocks and Shoals") [11]. Акт 1799 р. розширяв, удосконалював та доповнював статутні норми, викладені у Правилах 1775 р., і насамперед це відбувалося за рахунок механізмів, вже встановлених у британських Актах 1661 р. та 1749 р., які не увійшли у Правила 1775 р. Примітно, що Акт 1799 р завершувався приписом, за яким кожен командувач і капітан флоту США, «виробляючи власні правила та розпорядження та визначаючи обов'язки своїх офіцерів», повинні як неухильно дотримуватися зазначених статутів, так й «враховувати також звичаї та звичаї морської служби, які є найбільш поширеними для нашої нації» [11].

Також має бути згаданим Військово-морський акт, затверджений Конгресом США 1 липня 1797 р., який мав метою визначення структури та ієрархії флоту. Зокрема у ст. 2 Акт встановлював кількість офіцерів на 44-гарматному та на 36-гарматному кораблі,

до яких відносилися капітани, лейтенанти, лейтенанти морської піхоти, хірурги та їх помічники, які призначалися Президентом США. Більш того, за ст. 3 Акту Президент США мав призначати й визначену для обох типів суден кількість технічних (офіцерів) (“warrant officer”), таких як «вітрильний майстер, скарбничий, боцман, гарматник, ремонтник вітрил, тесля і вісім мічманів» (англ. “sailing master, purser, boatswain, gunner, sail-maker, carpenter, and eight midshipmen”) [12].

При цьому молодших офіцерів мав призначати капітан судна, та до цих посад були віднесені помічники капітана, капітанський писар, помічники боцмана, кермовий човна (англ. “cockswain”), помічник ремонтника вітрил, помічник гарматника, молодші артилеристи (англ. “quarter gunners”), йомен зброярні (англ. “yeoman of the gun-room”), ремонтник озброєнь, бондар, каптенармус (англ. “master at arms”) та кок. Рядовий склад екіпажів, згідно ст. 4 Акту мав складатися з мічманів, старших матросів (англ. “able seaman”), матросів (англ. “ordinary seamen”), сержантів, капралів, барабанщика, флейтиста, морських піхотинців (англ. “marines”). Акт визначав фіксований розмір жалування усім посада екіпажу, який вимірювався у доларах та у кількості порцій добового харчування, а також встановлював вимоги до таких порцій, із встановленням ваги та видів припасів на тиждень [12].

При цьому Акту у ст. 10 вказувалося про те, що матроси та морські піхотинці мають служити на флоті рік, але Президент США мав право звільняти їх достроково. За ст. 11 цього Акту встановлювалося, що будь-який офіцер, унтер-офіцер, морський піхотинець або матрос, який належить до військово-морського флоту США та отримав під час виконання своїх обов’язків інвалідність, то він заноситься до списку інвалідів США, із розміром пенсії та відповідно правилами

її надання, які мають встановлюватися Президентом США [11].

При цьому офіцер або мічман не міг отримувати пенсію більше ніж в половину його жалування на час поранення чи травми, а інваліди з числа матросів мали отримувати такої пенсії не більш ніж 5 доларів на місяць. Крім того зазначений Акт надавав право Президенту США утворювати, крім морського флоту ще берегову охорону у розмірі не більш ніж 30 морських піхотинців і матросів на куттері (англ. “cutter”). До завдань цих суден входили захист морського узбережжя та відсіч будь-якій ворожих суден і торговлі в межах їхньої юрисдикції, захищаючи митні інтереси США [12].

Цікаво, що статутне право США часів «Старого флоту» ще передбачало у низці випадків можливість розподілу захопленого корабля або його майна між членами екіпажу та встановлювало порядок розподілу такого призу.

Зокрема у розділі 5 наведеного Акту 1799 р. встановлювалося, що всі захоплені флотом США іноземні державні («національні») кораблі або військові судна становилися власністю США. Водночас якщо корабель флоту США захоплював озброєне, але недержавне та невоєнне (тобто комерційне) вороже судно, то якщо трофей «переважав за силою судно, яке захоплює, в людях або в гарматах», то він становився «виключною власністю тих, хто захопив», а у інших випадках він мав «розподілятися порівну між Сполученими Штатами та офіцерами та командою судна, яке його захопило» [11].

У розділі 6 цього Акту 1799 р. також містилася пропорція розподілу вартості такого призу (трофею) між членами екіпажу корабля військово-морських сил США. Зокрема капітан корабля американського флоту, за умов його перебування на борту під час захоплення призу, мав отримати три двадцятих виручки, але якщо захоплення відбувалося під «безпосереднім

командуванням головнокомандувача або командира ескадрильї», то останній мав отримати третину з долі капітана, тобто – одну двадцяту [11].

Надалі у розділі 6 Акту 1799 р. вказувалися долі, які передавалися частинам екіпажу та мали у наступному розподілятися між особами, які належали до такої частини, у рівних долях. Прикладом, всі лейтенанти та старший помічник капітана (англ. “sailing-master”) мали отримати разом на всіх одну десяту виручки з реалізації призу, таку саме долю на усіх мали отримати офіцери морської піхоти, хірург, скарбничий, боцман, навідник, тесля, помічник капітана та капелан (англ. “marine officers, surgeon, purser, boatswain, gunner, carpenter, master’s mate and chaplain”).

Водночас разом три двадцятих від здобичі мали отримати мічмани, помічники хірурга, писар капітана, священник або корабельний вчитель, помічники боцмана, помічники навідника, помічники теслі, стюарду корабля, вітрильник, збройовий майстер, каптенармус та кермовий човна. Ще три двадцятих мали отримати молодші помічники навідника та боцмана, квартирмейстери, решта артилеристів, бондар, помічники вітрильного майстра, сержанти та каптали морської піхоти, барабанщик, стрілець та решта молодших офіцерів (англ. “petty officers”) [11].

Решту вартості призу, а саме сім двадцятих мали розподілити між матросами, морськими піхотинцями та юнгами з числа екіпажу. При цьому якщо офіцер суміщав на кораблі дві посади, то він мав право на долю лише за одною, більш старшою посадою. При цьому Акт 1799 р. містив застереження, за яким при захопленні призового судна більш ніж одним кораблем флоту США сума трофею розподілялася між такими кораблями пропорційно кількості їх гармат або членів екіпажу, при чому озброєні комерційні

судна та капери, які брали участь у захопленні призу але не захопили його безпосередньо, втрачали право на відповідну долю.

Згідно вимог Акту 1799 р. при отриманні призових коштів капітан корабля мав невідкладно передати до військово-морського відомства вивірений список офіцерів та інших членів екіпажу, які фактично були на борту під час отримання нагороди, а відповідні чиновники мали перевірити згаданий список за судновою книгою. Окремо акту 1799 р. обмежував можливості командувачів флотилій чи ескадр претендувати на частину призових коштів стосовно трофеїв, захоплених кораблями, що перебували у них в підпорядкуванні [11].

Втім, екіпаж мав отримати винагороду й за захоплення ворожого воєнного корабля, який не продавався у якості призу, але переходив до власності США. Розмір цієї винагороди екіпажу визначався через кількість гармат на захопленому кораблі, кожна з яких оцінювалася від 200 до 50 доларів, залежно від калібру, а також у 40 доларів винагороди оцінувався кожен полонений член ворожого екіпажу. Ці кошти мали розподілятися між членами екіпажу корабля флоту США за тими ж принципами, як й кошти за захоплення призового судна.

Також екіпаж корабля флоту США отримував право на винагороду за звільнення «кораблів або товарів, що належать громадянам Сполучених Штатів, або громадянам чи підданам будь-якої нації, що перебуває в дружбі зі Сполученими Штатами» через їх відбиття у ворога. Ця винагорода мала розмір від одної восьмої до половини вартості такого товару або корабля залежно від того, який період вони перебували під ворожим контролем, та мала розподілятися за наведеними вище ознаками. Примітно, що водночас у Акті 1799 р. вказувалося, що залишок від продажу призовів має

йти на виплати інвалідам та ветеранам флоту з числа матросів та офіцерів, та мав накопичуватися у спеціальному урядовому фонді [11].

Аналізуючи застосування статутних норм, Джеймс Валлі пише про «дивовижну рису непослідовності», за якою «кодекс залізної дисципліни, який встановлював найсуворіший можливий контроль» над матросами та передбачав «бичування, ув'язнення в кайданах і загрозу смертної кари», водночас містив «слабший контроль» за молодшими офіцерами, які майже не ризикували бути страченими, але водночас не були захищені від «режиму дрібних утисків, спрямованих на відставку». Водночас, додає експерт, «старші офіцери були якимось чином несприйнятливі до більшості дисциплінарних обмежень», адже «спосіб відправлення правосуддя на флоті був дуже фаворитизованим, і широка громадськість час від часу помічала це і критикувала службу за такі звички» [6, р. 42].

За цих обставин експерти наводять справи, які отримали широкий резонанс у американській тогочасній пресі, які стосуються зокрема страти у 1799 р. моряка Ніла Харві за боягузтво на борту фрегата "Constellation" під командуванням капітана Томаса Трукстана. Харві залишив свій пост під час бою з французьким фрегатом "L'Insurgente" та за це був убитий своїм командуючим офіцером, лейтенантом Ендрю Стереттом, який потім заявив у пресі, бажаючи підкреслити «рівень дисципліни», що «ми караємо людей на смерть навіть за те, що вони виглядають блідими на цьому кораблі». Дії Стеретта не були засуджені військово-морськими властями, та як констатує сучасний дослідник Джеймс Валлі «страата чоловіків, які втекли зі своїх постів у бою, стала однією з традицій вітрильного флоту» США [6, р. 43].

Дослідники вказують, що «приклади тогочасного морського

правосуддя розкривають цікаву аномалію», адже у повільній еволюції військово-морського права з 1800 року відносно привілейований офіцерський корпус побачив, що його можливості та переваги значно зменшилися до такого рівня, що лише деякі офіцери могли «успішно кинути виклик флоту в юридичних суперечках». І навпаки, додають експерти становище рядового складу поступово покращувалося, принаймні теоретично, оскільки схвалені Конгресом США Єдиний кодекс військової юстиції (англ. "Uniform Code of Military Justice") надавав їм все більше конституційних прав і гарантій, якими користуються цивільні [6, р. 48].

Як вказують дослідники, відповідні документи, попри їх значущість, мали «рудиментарний характер», адже «правова система військово-морського флоту» США «була надзвичайно уривчастою», та нею «майже повністю керували непрофесіонали», тоюто особи «не навчені філософії чи технічним аспектам права». Адже, вказували експерти, обов'язки суддів, прокурорів, радників захисту, реєстраторів і судових приставів виконували б звичайні офіцери, «єдиною підготовкою яких було повторне читання статутних актів та власне вивчення приватно опублікованих посібників із судової процедури» [6, р. 42].

Сучасні фахівців відзначають, що судочинство, яке відправлялося цією системою, «часто було нерегулярним і явно несумісним із системою звичайного права», що діяло на території США, і, крім того, «важко організувати неупереджені суди та здійснювати безкорисливе правосуддя в середовищі, де всі були добре знайомі». Вказується, що увага публіки приділялася веденню військово-польових судів над коммодором Джеймсом Барроном та його офіцерів за капітуляцію корабля британцям у 1807 році та Олександра С. Маккензі за повішення трьох членів його екіпажу за спробу заколоту на борту бригу

«Сомерс» у 1842 році, адже ці процеси «стали настільки суперечливим, що протоколи військових судів були опубліковані урядом» [6, р. 43].

Характерно, вказують дослідники, що замість традиційних дуелей у першій половині XIX ст. у флоті поступово застосовували форми протистояння офіцерів у вимірі «пред'явлення звинувачень і контр-звинувачень один проти одного» та багато з цих проваджень у військових судах «грунтувалися на особистій ворожнечі та затягнулися непропорційно правопорушенню» [6, р. 45].

*Висновки.* Таким чином слід констатувати, що військово-морські сили США у перші десятиріччя американської державності мали у цілому подібний до британського підхід до дисципліни та засобів її забезпечення, та відображали ставлення до військово-морської дисципліни, сформоване у Акті 1749 р., який у свою чергу, спирався на Акт 1661 р. Оскільки станом на час формування США військово-морська діяльність вже була зумовлена розвитком суспільним ладом та специфікою відповідної морської тактики, що стала носити ознаки окремої та самостійної форми ведення війни, таке запозичення було доволі логічним.

Водночас розвиток військово-морського статутного права США періоду так званого «Старого флоту», тобто до середини XIX ст. відображав як поступову гуманізацію дисциплінарних відносин, так й бажання пристосувати британські стандарти управління флотом до американської моделі

конституційної демократії. Відповідне регулювання увібрало у себе елементи британського статутного права, думки американських конгресменів, відповідні звичаї та практику, яка втім була вужчою ніж у британського флоту.

При цьому, як в англійському Акті 1749 р. завданням статутних актів було не просто встановлення статутних правил, та покарань за їх порушення, але забезпечення спеціального військового судочинства, яке здійснювалося офіцерським складом на борту кораблів. Водночас американські статутні акти містять у собі не тільки норми кримінального та деліктного права, як матеріального так і процесуального, але й доволі широко регулюють службові відносини на флоті, а також приділяють значну увагу розподілу трофейної здобичі між членами екіпажу.

Дослідники констатують певну автономію американського військово-морського статутного права від загальної системи судочинства США та вказують на суперечливу, але доволі широку практику застосування відповідних норм. Водночас саме статутні акти перших десятиріч існування Сполучених Штатів, як відповідно й британські статутні акти XVII–XIX сторіч стали підґрунтям формування військово-морського статутного права ключових морських демократичних націй сучасності.

Аналіз подальшого розвитку військово-морського статутного права має стати підґрунтям для окремих наукових досліджень.

#### **Список використаних джерел**

1. Byrn J. D. *Naval courts martial, 1793-1815*. Farnham, Surrey : Ashgate, 2009. 816 p.
2. Eder M. *Crime and punishment in the Royal Navy of the Seven Years' War, 1755-1763*. Aldershot, Hampshire : Ashgate, 2004. 200 p.
3. Lambert A. *Great Britain and Maritime Law: From the Declaration of Paris to the era of Total War*. New York : Routledge, 2004. 28 p.
4. Morton C. W. *Sea trials*. New York : St. Martin's Press, 1999. 280 p.
5. Siegel J. M. *Origins of the Navy Judge Advocate General's Corps: a history of legal administration in the United States Navy, 1775 to 1967*. Washington, DC : U.S. Navy, 1997. 921 p.



6. Valle J. E. *Rocks & shoals : naval discipline in the age of fighting sail*. Annapolis : Naval Institute Press, 1980. 341 p.
7. Alden C.S. *The United States Navy: A History* / Carroll S., Alden Allan F. Westcott, Chicago J.B. Lippincott Company, 1943. 452 p.
8. Strauss J. Introductory Note [on Rules for the Regulation of the Navy of the United Colonies of North America] / Joseph Strauss. *Naval Historical Foundation*. URL: <https://www.navyhistory.org/rules-for-the-regulation-of-the-navy-of-the-united-colonies-of-north-america/>
9. The 1749 Naval Act. Legislation on naval discipline. URL: <https://www.pdavis.nl/NDA1749.htm>
10. Rules for the Regulation of the Navy of the United Colonies of North America, 1775. *Naval Historical Foundation*. URL: <https://www.navyhistory.org/rules-for-the-regulation-of-the-navy-of-the-united-colonies-of-north-america/>
11. An Act for the Government of the Navy of the United States. *Navy CyberSpace*. URL: <https://www.navycs.com/public-law/naval-gov-1799.html>
12. An Act providing a Naval Armament, July 1, 1797 [The Naval Act of 1797]. *Navy CyberSpace*. URL: <https://www.navycs.com/public-law/naval-act-1797.html>

**Борисов Є. М. Правове регулювання діяльності військово-морських сил у Нові Часи: досвід Сполучених Штатів**

Стаття присвячена визначенню механізмів, джерел, передумов та наслідків розвитку військово-морського статутного права у Нові Часи на прикладі США. У роботі констатовано, що військово-морські сили США у перші десятиріччя американської державності мали у цілому подібний до британського підхід до дисципліни та засобів її забезпечення, та відображали ставлення до військово-морської дисципліни, сформоване у британському Акті 1749 р., який у свою чергу, спирався на Акт 1661 р. Карла II.

Оскільки станом на час формування США військово-морська діяльність вже була зумовлена розвитком суспільним ладом та специфікою відповідної морської тактики, що стала носити ознаки окремої та самостійної форми ведення війни, таке запозичення було доволі логічним.

Водночас розвиток військово-морського статутного права США періоду так званого «Старого флоту», тобто до середини XIX ст. відображав як поступову гуманізацію дисциплінарних відносин, так й бажання пристосувати британські стандарти управління флотом до американської моделі конституційної демократії. Відповідне регулювання увібрало у себе елементи британського статутного права, думки американських конгресменів, відповідні звичаї та практику, яка втім була вужчою ніж у британського флоту.

При цьому, як в англійському Акті 1749 р. завданням статутних актів було не просто встановлення статутних правил, та покарань за їх порушення, але забезпечення спеціального військового судочинства, яке здійснювалося офіцерським складом на борту кораблів.

Водночас американські статутні акти містять у собі не тільки норми кримінального та деліктного права, як матеріального так і процесуального, але й доволі широко регулюють службові відносини на флоті, а також приділяють значну увагу розподілу трофейної здобичі між членами екіпажу.

У статті наведено позицію дослідників, які констатують певну автономію американського військово-морського статутного права від загальної системи судочинства США та вказують на суперечливу, але доволі широку практику застосування відповідних норм.

Водночас саме статутні акти перших десятиріч існування Сполучених Штатів, як відповідно й британські статутні акти XVII–XIX сторіч стали підґрунтям формування військово-морського статутного права ключових морських демократичних націй сучасності. У статті констатовано, що аналіз подальшого розвитку військово-морського статутного права має стати підґрунтям для окремих наукових досліджень.

**Ключові слова:** військово-морські сили, історія флоту, військово-морське право, військово-морська доктрина, статутні відносини.

**Borysov Ye. Legal regulation of naval forces' activities in Modern Times: the experience of United States**

The article is devoted to the definition of the mechanisms, sources, prerequisites and consequences of the development of naval statutory law in Modern Times using the example of the USA. The work states that the United States' naval forces in the first decades of American statehood had a generally similar approach to British discipline and the means of ensuring it, and reflected the attitude to naval discipline formed in the British Act of 1749, which in turn, was based on the Act of 1661 of Charles II.

Since at the time of the formation of the United States, naval activity was already determined by the development of the social system and the specifics of the corresponding naval tactics, which began to bear the signs of a separate and independent form of warfare, such borrowing was quite logical.

At the same time, the development of US naval statutory law during the period of the so-called "Old Navy", that is, until the middle of the 19th century, reflected both the gradual humanization of disciplinary relations and the desire to adapt British standards of naval management to the American model of constitutional democracy. The corresponding regulation incorporated elements of British statutory law, the opinions of American congressmen, relevant customs and practice, which, however, was narrower than that of the British Navy.

At the same time, as in the English Act of 1749, the task of statutory acts was not simply to establish statutory rules and punishments for their violation, but to ensure special military justice, which was carried out by officers on board ships.

And even more, the American statutory acts contain not only the norms of criminal and tort law, both substantive and procedural, but they also quite widely regulate service relations in the fleet, and also pay considerable attention to the distribution of trophies among crew members.

The article presents the position of researchers who state a certain autonomy of the American naval statutory law from the general system of the US judicial system and point to the controversial, but rather wide practice of applying the relevant norms.

At the same time, it was the statutory acts of the first decades of the existence of the United States, as well as the British statutory acts of the 17th–19th centuries, that became the basis for the formation of the naval statutory law of the key modern maritime democratic nations. The article states that the analysis of the further development of naval statutory law should become the basis for separate scientific studies.

**Key words:** naval forces, fleet history, naval law, naval doctrine, statutory relations.